

NAGY-L. ISTVÁN (SZERK.)

VESZPRÉM MEGYEIEK AZ 1848–1849-ES SZABADSÁGHARCBA

(*Acta Musei Papensis – Pápai Múzeumi Értesítő 13. Pápa, 2010. 322 o.*)

Ahogy azt a szerkesztői bevezetésből megtudhatjuk, egy rendhagyó kötetet tarthatunk kezünkben, mivel adott területen élő vagy onnan származó emberek sorsát vizsgálja a szabadságharc idején. A kiadvány a 2008-ban Pápán megrendezésre került helytörténeti konferencia előadásából készült tanulmányokat tartalmazza. Szerzői történészek, levéltárosok, muzeológusok: a téma, illetve Veszprém megye helytörténetének kiváló kutatói.

Hudi József levéltáros-történész szakavatott ismerője a megye, az itt élő emberek történetének. Veszprém vármegye „Állandó Bizottmányának” jegyzőkönyvei alapján írta meg összefoglalóját a megyei újoncozásról. Az újoncozás, bár nem volt ismeretlen a megyei közigazgatás számára, mégis problémát okozott, mivel nagy létszámú sereg kiállításáról volt szó. Konklúzióként megállapítja, hogy a megyei közigazgatás ezen a téren végzett munkája „megfelelt azoknak az elvárásoknak, amelyeket vele szemben a kormányzat és a katonai vezetés támasztott”. Másrészt a megye életére közvetlenül is hatással volt az 1848. őszi és a 1849. tavaszi honvédsorozás. Ez 1848-ban sokszor csak nagy nehézségek árán sikerült, egyrészt a szűkös határidő, másrészt a kedvezmények megléte miatt. 1849-ben megváltoztak a körülmények; a megye felszabadult. Ekkor az osztrák megszállás, a tavaszi hadjárat sikerei és az orosz intervenció hírére „hazafiságból” többen állítottak ki saját költségükön katonákat.

Hangodi László tapolcai történész-muzeológus a megye Balaton-felvidékének nyugati részéről származó nemzetöreiből és honvédek szerepvállalását kutatta, leginkább Tapolca környékére fókuszálva. Itt is az áprilisi törvények kihirdetése után és annak alapján kezdődött meg a nemzetőri szolgálatra kötelezettek összeírása. A környékről 1500 nemzetőrt állítottak ki, akiket egyenként 300 fős századokba szerveztek. A megyei vezetésnek végig nagy gondot jelentett fegyverrel és egyenruhával való ellátásuk. Később tábori szolgálatra vezényelték őket a magyar–horvát határra, a Dráva vonalára, ám alkalmazásukat nagyban hátráltatta, hogy a nemzetőrök katonai szempontból teljesen képtelenek voltak.

Hermann Róbertnek, a korszak kutatójának és számos alapmunkája írójának is ez a megállapítása tanulmányában (*A veszprémi önkéntes mozgó nemzetőr zászlóalj, és a 70. honvédszászlóalj története*). Megállapítja: a nemzetőrök általában képtelenek voltak, mire belejöttek a harcéri szolgálatba, már le is cserélték őket (4–8 hetes váltásban). Ezért önkéntes mozgó nemzetőr csapatokat állítottak fel, melyek zöme hosszabb tábori szolgálatra is alkalmas volt. Így alakult meg a dunántúli önkéntes mozgó nemzetőrség is, amelynek egyik zászlóalja a veszprémi lett. A Batthyány-kormány 1848. augusztus 27-i rendelete a mozgó nemzetőrség egységeit négy kerületi táborba vonta össze: a dunántúli nemzetőrség összpontosítási helye Pápa volt; parancsnoka Kosztolányi Móric őrnagy lett. Az ő levelező- és parancskönyve alapján követi végig a csapat mozgását egészen a schwechati csatában való részvételig, majd bemutatja honvédalakulatokká való átalakítását. Kosztolányi csapataiból három honvédszászlóalj alakult (18., 46., és a veszprémi 70.). Ez utóbbi az egyik leghosszabb ideig működő alakulata volt az új honvédségnek. A tanulmány függelékében megtaláljuk a zászlóalj tisztikarának névjegyzékét és annak változásait. Mindezt a csatákról készített térképvázlatok egészítik ki.

A tanulmányok alapján összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a nemzetőrséget rendvédelmi feladatokra hozták létre; szervezésük a helyi törvényhatóságok feladata volt. Tábori szolgálatuk alatt azonban megjelentek „gyengeségeik” is: képtelenségük, fegyelmezetlenségük, rövid szolgálati idejük. Számos nehézséget okozott fegyverrel és élelemmel való ellátásuk, valamint egészségügyi problémáik. Mégis fontos volt szerepük, mert az új, alakuló hadsereg „feltöltéséhez” járultak hozzá. A hadi helyzet súlyosabbra fordulásával, 1848 augusztusától kezdtek meg az önkéntes nemzetőri zászlóaljak felállítását azokból a nemzetőrökből, akik hajlandók voltak egy-két éves szolgálatot vállalni. Végül az önkéntes nemzetőri zászlóaljak többsége is honvédszászlóaljjá alakult.

A Batthyány-kormány, az Országos Honvédelmi Bizottmány, majd a Szemere-kormány több mint 150 honvédszászlóaljat állított fel a magyar oldalra álló cs. kir. serezek mellé 1848 májusa és 1849 augusztusa között. E zászlóaljok történeke feldolgozása igen fontos feladata a korszak történéseinek. A kötetben három tanulmány szerepel ebben a témakörben.

Lázár Balázs, a HM HIM Hadtörténelmi Intézet történésze a cs. kir. 19. (Schwarzenberg) gyalogezred 3. zászlóaljának (a későbbi 109. honvédszászlóaljnak) történetét dolgozta fel, amely csapat az egyik legkiválóbb, mai szóval élve „elit alakulata” volt a honvédseregnek.

Kemény Krisztián, a Hadtörténelmi Levéltár levéltárosa viszont arról a 39. honvédszászlóaljról írt, amelyik ugyan nem nyújtott kiemelkedő teljesítményt, „de ott volt mindenhol, ahová parancsolták”, és pontosan teljesítette feladatát. Történetét egyébként is nehéz volt megírni, mivel parancskönyve hiányzik; zászlóaljbeli katonák visszaemlékezései pedig nem ismertek. Tisztikarának névsorát viszont megismerhetjük a mellékletből.

A harmadik tanulmányt *Solymosi József* jegyzi, aki szintén a Hadtörténelmi Levéltár levéltárosa. Ő a 98. 99. és a 201–204. honvédszászlóaljak történetét kutatta ki, melyek története szintén csak vázlatos lehet a forráshiány miatt. De itt is találunk összeállítást a tisztikarról, valamint kivonatokat a 204. zászlóalj parancskönyvéből.

Ezekben a tanulmányokban több olyan momentum is felfedezhető, amelyet tulajdonképpen minden zászlóaljtörténetben el lehet mondani: felállításuk körülményeiről, ellátásukról, felszerelésükről, fegyverzetükről.

Bona Gábor a szabadságharc szinte teljes tisztikarát feldolgozó trilógiájából (*Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban, Századosok az 1848/49- évi szabadságharcban I–II. k., Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban I–III. k.*) válogatta ki a Veszprém megyei honvédtiszteket, ezredestől a hadnagyig a tisztí rangsor alapján. Függelékéből megismerhetjük a nem a megyében született, de ott meghalt honvédtisztek névsorát is.

Hermann Róbert még egy tanulmányt közölt *A Mednyánszky-szabadcsapat és a pápai vértanúk* címen. Kossuth Lajos 1848. december közepén adta ki felhívását mozgó gerilla csapatok felállítására. Az egyik leghíresebb, Dunántúlon alakult csapat parancsnokává Mednyánszky Sándort, a 2. honvéd utászszászlóalj főhadnagyát nevezték ki. Csapata januárban Bakonybélnél került összetűzésbe Althann alezredes különítményével. Az elfogott gerillákat Pápan rögtönítélő bíróság elé állították, kettőt kivégeztek, a szabadcsapat megmaradt része szétszóródott. A csapat sikereként könyveli el mégis a szerző, hogy zavart tudtak okozni a cs. kir csapatok működésében, ugyanakkor viszont hozzájárultak Veszprém megye megszállásához.

A kötetet egy, a korábbi, főként hadi cselekményeket taglaló témáktól eltérő tanulmány zárja le. *Rainer Pál* muzeológus, a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum munkatársa a múzeum néhány olyan hadfelszerelési tárgyát mutatja be, „amelyek részben vagy egészben eltérnek a rendszeresített, előírt példányoktól”. Ami nem szokatlan, hiszen nagyipar híján, ezeket a sapka-, és csákórózsákat, zsinóröveket, karszalagokat kis céhes műhelyek állították elő. Az írást bő képanyag egészíti ki.

A hozzám hasonló laikus, de történelmet szerető olvasóban persze felmerül a kérdés: van egyáltalán valami az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc történetében, amit nem ismernek még a korszak kutatói? – Ez a kötet is rávilágít arra, hogy mennyire hiányosak még a különböző személyek, alakulatok történetei, illetve mennyire forráshiányosak ismereteink. Mint optimista levéltáros bízom abban, amit *Solymosi József* végjegyzetében megfogalmaz: bármikor kerülhetnek elő új iratok, amelyek kiegészítik, magyarazzák, vagy éppen átírják jelenlegi ismereteinket.

Farkas Gyöngyi